

ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΠΕΙΡΑΙΕΙ ΛΕΟΝΤΟΣ.

ὍΣΟΙ καταπλέουσι σήμερον εἰς Πειραιᾶ, καὶ εὐρίσκουσιν ἐν μὲν τῷ λιμένι πλείστα ἐμπορικὰ καὶ πολεμικὰ πλοῖα, περὶ τὸν λιμένα δὲ πόλιν κομψὴν καὶ κατεκτάστην προαγομένην καὶ συνδεδεμένην ἤδη μετὰ τῶν Ἀθηνῶν διὰ δρόμου σιδηροῦ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῶσι τὴν ἐρημίαν ἣτις ἐπεκράτει αὐτότε πρὸ τριάκοντα καὶ πέντε μόλις ἐτῶν. Ἐν τῷ λιμένι, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν ἵχνος τοῦ νῦν στεφανοῦντος αὐτὸν λαμπροῦ κρηπιδώματος, δύο ἢ τρεῖς ὑπεφαίνοντό που καὶ που λέμβοι, ἐπὶ δὲ τῆς παραλίας, μία μόνη ὑψοῦτο οἰκία πενιχρά, καὶ διὰ νὰ ἀναβῇ τις εἰς Ἀθήνας ἔπρεπεν ἐπὶ δύο ὥρας νὰ ᾔηται ἐκτεθειμένος εἰς τὴν ποικίλην τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπήρειαν.

Οὕτω δὲ εἶχεν ὁ Πειραιεὺς ἐπὶ αἰῶνας πολλοὺς, καὶ ἰδίως ἐν τῇ ιζ' ἐκατονταετηρίδι, ὅτε νέον μὲν σημεῖον ζωῆς οὐδὲν ἔδιδεν, ἐν δὲ καὶ μόνον ἔσωζεν ἐκ τῆς ἀρχαιότητος κόσμημα. Οἱ πλείστοι τῶν ἀναγностῶν ἡμῶν ἠξεύρουσι βεβαίως ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς ἐκατονταετηρίδος ἐκείνης ἴστατο ἀκόμη, οὐχὶ εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος Πειραιῶς, ὡς εἰπὸν τινες, ἀλλὰ ἐν τῷ μυχῷ ἐξεναντίας τοῦ λιμένος, ἐκεῖ περίπου ὅπου

σήμερον ὑπάρχει ὁ Τινάνειος κῆπος ἢ ἡ πλατεῖα τοῦ Θεμιστοκλέους, κολοσσικὸς λέων ὅστις, εἰ καὶ κατῴμενος, εἶχε 10 περίπου ποδῶν ὕψος καὶ ἔνεκα τοῦ ὁποῖου ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ὠνομάσθη ἐπὶ πολὺν χρόνον λιμὴν τοῦ λέοντος ἢ τοῦ δράκου. Ὁ λέων οὗτος ἦτο κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου ὁ μόνος διαρκὲς κάτοικος τοῦ λιμένος τούτου, περὶ τὸν ὁποῖον δὲν ὑπῆρχεν εἰμὴ μία καὶ μόνη οἰκία πλησίον τοῦ λέοντος κατεσκευασμένη καὶ χρησιμεύουσα ὡς ἀποθήκη ἐμπορευμάτων καὶ ὡς τελωνεῖον. Ἀλλὰ τὸ 1688 ἀπήχθη καὶ ὁ ἐρημίτης ἐκεῖνος τοῦ Πειραιῶς εἰς Ἑνετίαν ὑπὸ τοῦ πολυδρυλήτου Ἑνετοῦ ναυάρχου καὶ δόγου Φραγκίσκου Μοροζίνη ὡς ἐν τῶν τροπαίων τῆς ὑπ' αὐτοῦ κατορθωθείσης ἀλώσεως τῶν Ἀσσηνῶν, κατ' ἣν συνέβη ἡ τοῦ Παρθενῶνος διάρρηξις. Μόλις δὲ κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος παρατηρήθη ὅτι ὁ λέων οὗτος ἔφερεν ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ πλευρῶν αὐτοῦ ἐπιγραφὴν τινὰ βουνικὴν ἢτοι Σκανδιναυικὴν· ἀλλὰ μέχρις ἐσχάτων πᾶσαι αἱ περὶ τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς ἀπόπειραι εἶχον ἀποτύχει, καὶ τινες μάλιστα ἔρχισαν νὰ ἀμφιβάλλωσιν ἐὰν οἱ χαρακτῆρες ἐκεῖνοι ἦσαν τωόντι βουνικοὶ, καὶ ὅχι φοινικικοὶ ἢ ἄλλοι παναρχαῖοι Ἀσιανοί. Τελευταῖον τὸ 1856 ὁ Δανὸς ἀρχαιολόγος Ῥάφν ἐδημοσίευσεν ἐρμηνείαν τινὰ τῆς ἐπιγραφῆς ἔχουσαν πρὸς μὲν τὸ μέρος τῆς ἀριστερᾶς τοῦ λέοντος πλευρᾶς ὡς ἐξῆς· “Ὁ Χάκων ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Οὔλφ, Ἀσμουὺνδ καὶ Ὁέρν, ἐκυρίευσαν τὸν λιμένα τοῦτον. Οἱ ἄνδρες οὗτοι καὶ ὁ Χαρὰλδ ὁ Μακρὸς ἐπέβαλον βαρείας χρηματικὰς ποινὰς ἕνεκά τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ Δάλκ ἠχμαλωτεύθη εἰς ἀπωτάτω κειμένας χώρας· ὁ Ἐγίλ καὶ ὁ Ῥαγνάρ ἐστράτευσαν εἰς Ῥουμανίαν καὶ Ἀρμενίαν.” Ἐπὶ δὲ τῆς

δεξιᾶς πλευρᾶς, ὁ Ῥάφν ἀνέγνωσε τάδε. “Ὁ Ἀσμούνδ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ἀσγείρ, Θορλείφ, Θόρδ καὶ Ἰβάρ ἐχάραξαν τοὺς βούνους τούτους, ἐκ παραγγελίας τοῦ Χαράλδ τοῦ Μακροῦ, ἂν καὶ οἱ παρωργισμένοι Ἕλληνες ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσωσι τοῦτο.” Ἐξ ὅλων τούτων τῶν Βαριάγων ὁ μόνος καὶ ἄλλοθεν γνωστὸς εἶναι ὁ Χαράλδ ὁ Μακρὸς ἔστις παρίσταται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ὡς ἀρχηγὸς τῶν καταβαλόντων τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος στάσιν μαχητῶν. Ὁ πολυδρῦλητος οὗτος Χαράλδ, ἀναχωρήσας περὶ τὸ 1030 ἐκ τῆς βορείου αὐτοῦ πατρίδος καὶ κατελθὼν εἰς Βυζάντιον διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1033 ἕως τοῦ 1043 ἀρχηγὸς τῆς ἐκ Βαριάγων συγκειμένης μοίρας τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς πολεμήσας πολλάκις πρὸς τοὺς Βουλγάρους, πρὸς τοὺς ἐπανειλημμένως τότε ἐπιτεφέντας κατὰ τοῦ κράτους Ἀραβας, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐν Σικελίᾳ ὑπὸ τὸν Μανιάκην· διετέλεσεν ἐραστὴς τῆς Μαρίας, ἀνεψιᾶς τῆς βασιλίδος Ζωῆς, ἠγαπήθη καὶ παρ’ αὐτῆς τῆς ἀκολάστου ταύτης γραίας, εἰς τῆς ὁποίας ὅμως δὲν ἀνταπεκρίθη τὰ αἰσθηήματα· καὶ ἐπὶ τέλους, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια συνεπαγόμενος τοσοῦτον χρυσὸν ὥστε 12 νεανῖαι μόλις ἐδύναντο νὰ μετακομίσωσιν αὐτόν. Ἐκεῖ ἐβασίλευσε τῆς Νορβηγίας το 1047, καὶ βραδύτερον συμμετασχὼν ὡς σύμμαχος τοῦ Νορμανδοῦ Γουλιέλμου τῆς μεγάλης τούτου κατὰ τῆς Ἀγγλίας ἐπιχειρήσεως ἔπεσε τὸ 1066 ἐν τῇ μάχῃ δι’ ἧς ὁ Γουλιέλμος κατέκτησε τὴν χώραν ἐκείνην καὶ ἵδρυσεν ἐν αὐτῇ τὴν Νορμανδικὴν κυριαρχίαν, τὴν τοσοῦτον ἐπενεργήσασαν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς ἀγγλικῆς πολιτείας, κοινωνίας καὶ γλώσσης. Αἱ πληροφορίες λοιπὸν ὅσας ἔχομεν περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν κατορθωμάτων τοῦ μεσαιωνικοῦ ἐκείνου ἥρωος, τοῦ ὁποίου αἱ

περιπέτεια ἐνθυμίζουν εἰς πολλὰ τοὺς πρωταῤῥητάς τῶν ἡμετέρων ἡρωϊκῶν χρόνων, συμβιβάζονται πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ Ῥάφῃ αναφερόμενα γεγονότα· διότι εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Χαράλδ ὁ Μακρὸς διετέλεσεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μετὰ πολλῶν ὁμοφύλων· ὥστε ἐνόσω δὲν ἀποδειχθῇ ἄλλως ἡμαρτημένη ἡ ἐρμηνεία αὕτη δικαιούμεθα νὰ προσθέσωμεν εἰς τὰς ὀλίγας περὶ Ἀθηνῶν εἰδήσεις ὅσαι περιεσώθησαν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ ταύτην τῆς στάσεως τῶν Ἀθηναίων τὴν περιστολὴν. Λέγομεν τὴν περιστολὴν τῆς στάσεως, καθότι περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς στάσεως οὐδὲν πλείότερον γνωρίζομεν. Ὁ Χόπφ ὑποθέτει αὐτὴν ἐκ συνεννοήσεως μετὰ Σλάβων ἢ Σαρακηνῶν γενομένην καὶ ἴσως ἀνεξάρτητον ἀπὸ πάσης ξενικῆς ἐπιδράσεως. Τὸ δὲ καθ' ἡμᾶς πιθανώτερον νομίζομεν ὅτι ὑπῆρξε παράρτημα τῆς Βουλγαρικῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀποτέλεσμα τῶν δεινῶν τῆς κυβερνήσεως καταπιέσεων. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα εἶναι εἰκασίαι. Ἐκ δὲ τῆς ἐπιγραφῆς συνάγεται ὅτι ὁ Πειραιεὺς τότε δὲν ἦτο ἔρημος ὡς βραδύτερον, ἀλλὰ κατωκεῖτο, ἀφοῦ περὶ τῆς κυριεύσεως αὐτοῦ μόνου γίνεται λόγος καὶ διὰ τῆς κυριεύσεως ταύτης φαίνεται κατασταλεῖσα ἡ ἐπανάστασις. Καὶ αἱ μὲν ἐπιβληθεῖσαι χρηματικαὶ ποιναὶ λέγονται βαρεῖαι· ἀλλ' ἴσως κατὰ τὰ λοιπὰ οἱ μαχηταὶ ἐκεῖνοι τῆς Ἀρκτου ἀνεδείχθησαν ἐπικεῖς ὅπως οὖν πρὸς τὴν πόλιν ταύτην, πρὸς τὸ παρελθὸν τῆς ὁποίας δὲν ἦσαν παντελῶς ἀναίσθητοι. Τοῦλάχιστον εἰς τὰ δημώδη ἄσματα τοῦ Βορρᾶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους φημίζεται “ὅτι πόλις τῶν Ἀθηνῶν ὡς μήτηρ πάσης ἐπιστήμης καὶ τροφὸς πάντων τῶν φιλοσόφων, καὶ μηδεμίαν ἔχουσα ὁμοίαν αὐτῆς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα κατὰ

τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν φήμην.” Αἱ δὲ παραδόσεις αὗται δὲν ἀπέβησαν βεβαίως κοιναὶ εἰς τὰς ὑπερβορείους ἐκείνας χώρας εἰμὴ διὰ τῶν Σκανδιναυῶν εἵτινες εἶδον καὶ ἐσεβάσθησαν ταῦτα τῆς ἀρχαίας δόξης τὰ λείψανα.

Ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων εἰδήσεων γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ τῶν Ἀθηνῶν πόλις ἐτιμᾶτο ἐξαιρέτως ὑπὸ τε τῶν ὀλίγων ἐπισκεπτομένων αὐτὴν ξένων καὶ ὑπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναρχῶν. Αἱ πληροφορίαι τὰς ὁποίας ἔχομεν παρὰ δύο περιηγητῶν ἐλθόντων τότε ἐνταῦθα, ὅσοι ἀφελεῖς καὶ ἂν ὦσι μαρτυροῦσιν οὐχ ἥττον ὅτι ἡ φήμη τῆς πόλεως ἐσώζετο ἔτι ἀκμαία ἐν τῷ κόσμῳ. Ὁ Βουργούνδιος Γουῖδων ἐγκωμιάζει τὰς Ἀθήνας ὡς μητέρα πάλαι ποτὲ τῆς φιλοσοφίας καὶ καλλιτελείας, ἐξαιρέτως ὅμως ἀποθαυμάζει τὸ θεῖον καὶ ἀκοίμητον φῶς, τὸ ὁποῖον εἶδεν ἐν τῷ πολυτελεῖ ναῷ τῆς αἰὲ παρθένου καὶ Θεοτόκου Μαρίας, ὅστις ὀνομαζόμενος ἄλλοτε Προπύλαιον, ὠκοδομήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Ἰάσωνος. Καὶ ὁ Ἰσλανδὸς Σαιβούλφ ὅστις ἐπορεύθη εἰς προσκύνησιν τοῦ ἁγίου τάφου τὸ 1102—1103, ὁμιλήσας ἐν τῷ ὁδοιπορικῷ αὐτοῦ περὶ τῶν Πατρῶν, ὧς καὶ πόλιν τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου ὀνομάζει, περὶ τῆς Εὐβοίας καὶ ἄλλων νήσων, μνημονεύει προσέτι τοῦ παρὰ τὸν κορινθιακὸν κόλπον βοιωτικοῦ λιμένος Ὁστού, τοῦ σήμερον λεγομένου Λιβαδόστου (τῆς ἀρχαίας Κρεούσης), ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀναχωρήσας καὶ βαδίσας δύο ἡμέρας, τὸ μὲν πεζός, τὸ δὲ ἐπὶ ὄνου, ἀφίκετο εἰς Θήβας, “τὰς ὁποίας, λέγει, ὁ λαὸς ὀνομάζει Στήβας.” ἔπειτα δὲ ἀναφέρει τὰς Ἀθήνας, δύο ἡμερῶν ἐξίσου δρόμον ἀπεχούσας ἀπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, περιφύμους δὲ διὰ τε τὸν κηρύξαντα αὐτόν τε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἀπόστολον Παῦ-

λον, καὶ τὸν ἅγιον Διονύσιον, ὅστις γεννηθεὶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ καὶ παιδευθεὶς κατηχήθη ὑπὸ τοῦ Παύλου εἰς τὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Ὁ μὲν Γουίδων λοιπὸν ἐνδυμεῖται πρὸ πάντων τοὺς ἐθνικοὺς φιλοσόφους, ῥήτορας καὶ ἥρωας, ἃν καὶ παραδόξως διαστρέφει τὰ κατ' αὐτοὺς, διότι ὡς εἶδομεν λέγει τὸν Ἰάσωνα ἰδρυτὴν τῶν Προπυλαίων. Ὁ δὲ Σαμβούλφ κυρίως γνωρίζει τοὺς ἥρωας τῆς χριστιανικῆς πίστεως, μὴ λησμονῶν, ἐννοεῖται, νὰ ἐπαναλάβῃ τὰ περὶ τοῦ ἀκοιμήτου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας λύχνου.

Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς, καὶ παρὰ τῇ Βυζαντινῇ κυβερνήσει μέγα ἦτο τὸ ἀξίωμα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν ἕνεκα τοῦ ἐνδόξου αὐτῆς παρελθόντος. Τοῦτο καθίσταται πρόδηλον ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ ἀφίξεως τοῦ Βασιλείου Β'. εἰς τὸ τέρμα τῆς θριαμβικῆς πορείας ἣν ἐπεχείρησε μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Βουλγάρων, ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 1018 μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 1019, ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μέχρις Ἀχρίδος καὶ ἐξ Ἀχρίδος μέχρις Ἀθηνῶν. Τὸ πρῶτον τῆς πορείας ταύτης μέρος ἦτο ἀπαραίτητον ἵνα δεχθῇ τὴν ὑποταγὴν τῶν χωρῶν ὅσαι κατεῖχοντο ἔτι ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐν Θράκῃ, ἐν Μακεδονίᾳ καὶ ἐν Ἀλβανίᾳ, καὶ ἵνα διατάξῃ τὰ κατὰ τὴν στρατιωτικὴν καὶ πολιτικὴν διοίκησιν τῶν χωρῶν τούτων. Ἐκ Καστορίας ὅμως ὁ βασιλεὺς ἠδύνατο κάλλιστα νὰ ἀνακάμψῃ εἰς Θεσσαλονίκην, ἵνα ἐπιστρέψῃ ἐκεῖθεν εἴτε διὰ ξηρᾶς εἴτε διὰ θαλάσσης εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι αἱ μεσημβρινώτεραι ἐλληνικαὶ χῶραι εἶχον πρὸ 25 ἐτῶν ἀπαλλαγῆ ἀπὸ πάσης Βουλγαρικῆς ἐπιδρομῆς καὶ κατακτήσεως καὶ ὑπαχθῇ ὁλοσχερῶς εἰς τὴν Βυζαντινὴν κυβέρνησιν. Τοῦτο δὲ ὅτι ὁ Βασίλειος ἠθέλησεν οὐδὲν ἦττον νὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Θεσσα-

λίαν καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ὑποδεικνύει τὴν ἰδιάζουσαν αὐτοῦ περὶ τῶν χωρῶν τούτων ἐπιμέλειαν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἅπαξ ἀποφασίσας, ἐὰν ὁ Βασίλειος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν κατ' ἐκεῖνο τοῦ χρόνου σπουδαιότητα τῶν πόλεων τῆς Ἑλλάδος ἥδε βεβαίως προτιμήσει ἐτέραν τινὰ ὡς τελευταῖον σταθμὸν τῆς ἀξιωμανημονεύτου ἐκείνης στρατιωτικῆς καὶ πολιτικῆς πορείας αὐτοῦ. Αἱ Πάτραι, ἡ Κόρινθος, αἱ Θῆβαι, ἦσαν πόλεις πολὺ μᾶλλον τῶν Ἀθηνῶν ἄξιοι λόγου διὰ τὴν βιομηχανίαν αὐτῶν καὶ τὴν εὐπορίαν· ἐκ τούτων δὲ φυσικώτατον ἦτο μάλιστα νὰ ἔλθῃ εἰς Κόρινθον, καὶ ὡς καθεδρὰν τοῦ στρατηγοῦ τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὡς ἐπιτηδειότατα κειμένην πρὸς τὸν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἔκπλουν. Δὲν δυνάμεθα λοιπὸν ἄλλως νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν προτίμησιν ἣν ἀπένειμεν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐν Πειραιεῖ συγκέντρωσιν τοῦ στόλου ὅστις ἔμελλε νὰ διαβιβάσῃ αὐτὸν εἰς τὴν βασιλεύουσαν εἰμὴ διὰ τῶν ἐνδόξων ἀναμνήσεων αἵτινες δὲν ἔπαυσαν καὶ τότε συνδεόμεναι μετὰ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης. Οὐδὲ διῆλθεν ἀπλῶς δι' αὐτῆς ὁ Βασίλειος, ἀλλὰ ἀνῆλθε μετὰ τοῦ στρατοῦ, λαμπρῶς ἐσκευασμένου καὶ παρατεταγμένου εἰς τὴν ἀκρόπολιν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Παρθενῶνα ὅστις ἔξωθεν μὲν ἐσώζετο τότε ἀκέραιος ὅπως ἦν τὸ πάλαι, ἐσώθεν δὲ ἦτο διεσκευασμένος εἰς περικαλλῆ ναὸν τῆς Παναγίας Θεοτόκου, καὶ ταύτῃ δοὺς τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια, ἐκόσμησε δι' ἀνασημάτων πολυτελῶν τὸ ἱερὸν αὐτῆς. Οὕτω δὲ τιμήσας τὴν πόλιν ταύτην, ἥτις ἐπέπρωτο νὰ μὴ μείνῃ ποτὲ ἀμέτοχος τῶν μεγίστων τῆς Ἀνατολῆς συμβεβηκότων, κατήλθεν ἐν παρατάξει εἰς τὸν Πειραιᾶ καὶ ἀπέπλευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ Ἀθήναι καὶ ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς σύμ-
πασα δὲν ἡρημώθησαν καὶ δὲν κατεστράφησαν εἰμὴ ἐπὶ
τῆς Ὀθωμανικῆς κυριαρχίας, οὐχὶ κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα,
καθ' ἣν ἐποχὴν ὡς δηλοῦται ἐκ πλείστων γεγονότων, ἡ
ὕλική τούλάχιστον αὐτῶν κατάστασις εἶχε καλῶς.

Κ. Παπαρρηγόπουλος.
